

ԿԱՅԱՍՏԱՆ

Լ Ր Ե Պ Ի Ր

ՔԱՂԱՅԱՆՆԵՐ, ԵՐԵՎԱՆԻ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԵՌԵՎԱՆԻ

Տարեկան գին կանխիկ զուգուշ 100: Վեցամսեայ գին զուգուշ 52 1/2: Եռամսեայ գին 26 3/4:
Հինգ ստորագրողոց գումարին մէկ օրինակ իրեն ձրի պիտի տրուի:
Այս Լրագիրը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի:

Պոլսէն դուրս գացած Լրագիրներուն փոխարին ծախքը առնողին վրայ է:
Իր շաբաթ համար շուրջ մը հրատարակեց ու շոքը պիտի տրուի 40 փարպէ:
Կորուստից գրող ծանուցումը մը ձրի է: Դուրսէն եկած նամակներուն փոխարին ծախքը իրենց պիտի տրուի:

ՔԱՂԱՅԱՆՆԵՐ

Ն Ե Ր Ք Ի Ն Լ ՈՒ Ր Ե Ր

ՊՕԼԻՍ 7 ՄԱՅԻՍ

Առ հասարակ կարծիք մը կայ որ քանի աշխարհք կը թուի ու լուսաւորուի նէ՛ւ արեւմտեայ աշխարհքը, քանի որ արեւմտեայ աշխարհքը արեւմտեայ պիտի պահուի, զէնքերը պիտի դադարեն, աշխարհիս կարգ կանոն տըւողը գրիչները պիտի ըլլան, և ամէն մարդ ալ առնոց պիտի հնազանդին: Բայց եկուր տես որ՝ գրիչ խովին ասոր հակառակն է ասանկ լուսաւորեալ դարոյս մէջ պատահածները: Քանի որ Լուսնայի օրագիրները կը կարդամք նէ հին բարբարոս դարերը կը յիշեմք, ասոնց մէջ կը տեսնանք քաղաքներ ի հիմանց կործանուած, գրքատուններ թանգարաններ մտնիւր դարձած, հազարաւոր տարիներուն բիւրաւոր պատահարներուն ինչպիսիք սքանչելի հնութիւնները բնաջնջ ըլլալու վտանգը ինչպիսիք, աղբ աղբի, գրողին գրողին, եղբայր եղբոր արեւմտեայ ծարաւած: Ասոնցմէ ի՛նչ աւելի ցաւազին՝ քսոմենի՛ դէպքեր, բարբարոսական՝ գաղանակաւ գործերէն հին դարերուն մէջ պատահածները: Օրմանալին աս տեղին է որ աս մարդը մեծերուն իշխաններուն հարցունես թէ, ի՛նչ է այդ գործածը: Հոյքերնասիրութիւն, աղբասիրութիւն է. կը պատահաւ իսկ: Ասանկ անիրաւ մարդոց զոհերն զէմքը ծածկողը սովորաբար այս դիմակն է, ուրիշ բարեբաղդաբար դուրս կը թափանցէ իսկը որ, է փառասիրութիւն, շահասիրութիւն և անձնասիրութիւն: Կրթեալ աղբը ասանկ, անկիրթը առանկ, ուրեմն ո՞ր աղբը ճշմարիտ հայրենասէր, աղբասէր ու խաղաղասէր կրնայ ըլլալ. ան աղբը որ ամէն գիտութեանն առաջ բարոյական գիտութիւնները կը սորվի, կամ ամէն գիտութեան հիմը բարոյականին վրայ կը հաստատուէ և ի բնէ ալ քիչ մը հանգարտ ու խաղաղասէր կ'ըլլայ: Ասանկ աղբի մը օրինակ առջեւին ունիմք մի, տակաւին չունիմք. որովհետեւ այս ճշմարտութիւնը ուշ յայտնուեցաւ, միայն մէկ քանի աղբ անոր յարգը նոր ծանցցան: Արեւելեան աղբաց մէջէն ալ Օսմանեան տէրութիւնն է, ինչպէս որ գործած գործերէն ալ յայտնի է: Ո՞ր տեղ ասկէ աւելի կրնայ աղբատութիւն կայ. յիշուի Լուսնայի կրօնից աղաւթութիւն կայ, բայց անտեղի տէրութիւններուն ամէն մէկը իւր քաղաքական յառաջդիմութեանը համար միլիոններ ծախք կ'ընէ տարին, բոլոր աշխարհք նուիրակներ կը խաւրէ իրենց կրօնին մարդ որ:

ասուր համար, թէ որ միայն անհաւատներէն որ ասին՝ աղբի. ճշմարիտ ուղղափառ քրիստոնեայներէն անգամ որսալու կերպ կերպ հնարքներ կը բանեցունեն, աղանդաւոր կամ հերետիկոս համարելով զանոնք. ուր տեղ ասկէ աւելի աղաւթութիւն կայ իւրաքանչիւր հպատակ աղբ իւր աղբութիւնը պահելու. Լուսնայի մէջ տէրութիւն կայ որ իւր ներքեւը գտնուած հպատակ աղբին ասոր աղբային սովորութիւնները՝ ճէտերը մոռցունել կուտայ, վաղը կրօնը, միւս օր լեզուն, ասանկով վերջապէս ան խեղճ աղբը իրեն հաղաթաւոր տարուան աղբութիւնը կը կորսնցնեն, կը խառնուի իւր վերայ իշխող աղբին հետ որուն մէկ քանի ցաւալի օրինակը կայ աշխարհուս առջեւ: Օսմանեան տէրութիւնը ասանկ բաներու համար ստակ մը ծախք չէ ըրեր, բնաւ վարպետութիւն մը չէ բանեցուցեր, այլ ամէն աղբ աղաւթ իւր հաւատքը պաշտօն է, իւր լեզուն գործած է. անոր համար է որ այս չափ դարերէ ի վեր հայը՝ հայ, յոյն՝ յոյն, ասորին՝ ասորի, բուլղարը՝ բուլղար, սրբի սրբի, հրեայն՝ հրեայ և այլն. ամէն մէկը իւր կրօնքով ու լեզուով միտցեր է մինչեւ այս օրս և ասկէ ետեւ ալ պիտի մնան ու առաւել պիտի զարգանան իրենց աղբութեանը մէջ:

Օսմանեան տէրութիւնը՝ մանաւանդ հիմա, իւր հպատակներուն ամէնը միօրինակ կը սիրէ, և ամէնուն միօրինակ կը գիշայ, անխորի ամէնուն երջանկութիւնը կը բաղձայ, առաւել իւր երկրին խաղաղութիւնը՝ հանգստութիւնը կը բնառէ քան թէ իւր փառքը կամ շահը, մանաւանդ որ ի բնէ ալ խաղաղասէր աղբ մըն է: Այս ասոնք իւր բարոյականին պիտի զննենք չէ՞նք մի:

Յիշուի կը տեսնանք որ այս օրերս շատ զօրք, շատ ուժ կը պատրաստուէ, բայց ոչ թէ ուրիշին վերայ պատերազմ՝ բանալու համար, այլ իւր երկիրները պահպանելու համար Լուսնայի այժմեան աշխարհակործան փոթորիկներէն: Քանի որ այս տէրութիւնը այս ճամբայէն չի մտնիր, օր աւուր խաղաղ կեանքով կ'աճի ու կը զօրանայ, ինքն ալ իւր ներքեւը գտնուած զանազան ժողովուրդներն ալ, բայց թէ որ ասոնք ալ առանձին առանձին իրենց մեծին յրցուցած բարի օրինակին հետեւին:

Օ՛ր փառքն որ նախ Հաբեարի կառավարիչ անուանեցաւ, հիմա Վիտինի կառավարիչ անուանիլը առաւել յարմար սեպեց բարձրագոյն դուռը:

Ի՞նչ թ փառքն Հաբեարի կառավարիչ անուանեցաւ վեղիւրութեան աստիճանով:

Ոստիկանութեան տնօրէնի տեղակալ Սէիտէֆէնտին վեճամալը ի՞նչ փառքին հոս գործաւ կատար կարգեցաւ:

Իսլամաբաններէն զինուորական ճարտարութեան արքունի գլխաւոր որ ժամանակէ մը ի վեր կը նորոգուէր և այս առիթով ընդարձակուէր ալ յարմար տեսնուեցաւ, անցեալ շաբաթ օր դասերուն սկզբնաւորութեան հանդէսը կատարեցաւ ուր վեհափառ Արքայն ալ փութացաւ ներկայ գտնուելու իւր բոլոր նախարարներով:

Արախ կ'ըլլամք տեսնալով որ վեհափառ Արքայն բոլոր գլխաւոր հանգէսները տուանց զանցառութեան տեսնալու կ'երթայ և քննութիւններուն սկիզբէն մինչեւ վերջը սիրով ներկայ կը գլուխուի որն որ անտարակոյտ իւր չափազանց ուսումնասիրութեան մէկ նշանն է: Երանի թէ մեր աղբըն ալ անոր բարի օրինակին հետեւելու ջանք ընէր:

Ընցեալ ուրբաթ օրուան յանկարծահաս փոթորիկին պատճառաւ քար բեռնուած նաւ մը պէտէի թաշի առջեւը ընկնուեցաւ, բայց մէջի մարդիկ կը բաց ի մէկէն, աղատեցան:

Թօթիկանային առջեւն ալ մէկ հեղինացի նաւ մը կեցաւ տեղը ծակելով ծովին յատակը ինչպէս, իսկ մէջի մարդիկ աղատելու ժամանակ ունեցան:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱՅԱՆ: Ապրիլ 18 ի աղբային ժողովին մէջ Պ. Տիւբօն որ ներքին պաշտօնային ըրած առաջարկութեանը քննիչ կարգուած էր, իւր այս բանին վրայով սալիք տեղեկութիւնը կարգաց: Ժողովը քննեցին պաշտօնային առաջարկութիւնը ընդունելու ըլլայ նէ՛ տպագրութեան համար տրուած առժամանակեայ օրէնքը երեք ամիս ալ անփոփոխ պիտի պահէ: Ասեւ օրագիրներուն՝ երաշխաւորութեան համար վճարած 24 ֆուտը 12 ի պիտի ինջեցունէ, նոր օրագիրներէն բնաւ այս տուրքը չի պիտի առնէ մինչեւ որ ընդհանուր քուէարկութիւնը ըլլայ, ասոյին անդին փակցուելը ծանուցումներուն կամ մասնաւորապէս հրատարակուելը յայտարարութիւններուն վրայով դրուած կանոնները մինչեւ այն քուէարկութեան օրը խափանուած պիտի համարուին: Աղբային ժողովը խորին լուսութեան վրայ դրաւ Պ. Տիւբօնին վերջնականութեանը, և ներքին պաշտօնային հետ միախառն հետեւեալ օրուան ձգեց անոր վեճաբանութիւնը:

Գաղղիայի կողմէն Խոսիւս մտնող զօրքը երկու գունդի պիտի բաժնուի, մէկը 7,000 հոգի պիտի ըլլայ, և մէկն ալ 5,000 հոգի է:

Քանի մը հարիւր երեւելի անգղիացիներ փարիզ գացեր են այն տեղի աղբային պահապան

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՂԱՅԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

ՎՐԱՅ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հարաւային-իսթ-ն:

ՀԱՏՈՒԱԾ ԺԴ.

Հարկ:

Ասոնց տեղի ու աղբի խորութիւն ընելու, որ երկրին մէջ որ կարգաւորեալ կառավարութիւն մը մէջ բնակիչները մէկ տեղ չէ ժողոված, կը նայինք, որ բանի գործի տէր մարդիկ միշտ վտանգի մէջ են, աւաղակները՝ յայտնի կամ ծածուկ՝ աշխատաւոր մարդոց ճամբան կ'ըստասեն որ կողոպտեն: Ուստի ասանկ երկիրներուն մէջ, ուր ժողովուրդին ստացուածքը կեանքը ու պատիւը ապահով չէ, և ամէն մարդ զէնքով կը պրտորի ու ամէն

մարդ ինքզինքին պահապանը կ'ըլլայ: Հանապաճորդները կը պատմեն թէ ասանկ անպաշտպան երկիրներուն մէջ, երկրագործը արող ցորեն ցանելու գաւցած ժամանակը՝ հետը զինեալ ընկեր մըն ալ կ'առնէ, որ աւաղակները ցորենը կողոպտելու եկած ժամանակին զինքը պաշտպանէ: Ասանկով՝ մը շակութեան ծախքը իրիտ ծանր կ'ըլլայ, վասն զի, մէկ հոգիով ըլլալը բանը՝ երկու հոգիի ձեռքը կը լըմընայ, և առատ ապրիլ ալ չըլլար. վասն զի, այս ճամբով մէկ հոգիին ինչպիսիք բաժինը՝ երկու հոգեւ մէջ կը բաժանի: Բայց գէշն ալ այն է, որ շատ անգամ աւաղակները անանկ բաղմութեամբ կուգան, որ խեղճ մշակը կամ գործաւորը չի կրնար իր աշխատութեան տըւողը անոնց ձեռքէն պաշտպանելու:

Այս կորուստները՝ վտանգները ու նեղութիւնները՝ միայն երկրագործները չեն քաշեր, սնկարգ կամ օրինաւոր կառավարութիւն չեղած տեղին ժողովուրդները ամէն մէկ կարգը ու ա-

ռանձին ամէն մարդ ալ այն վրտանգները ու կորուստները կը քաշէ: Այն խօսքով՝ ստացուածոց ապահովութեան երկրի մը որչափ աղէկութիւն կը ծագի նէ՛ ասանկ երկիրներ այն աղէկութիւններէն բոլորովին զուրկ են, երկիրները անմշակ կը մնան, բնակիչները տգէտ՝ աղքատ ու սակաւաթիւ, ու հետեւեալը ալ թշուառ:

Արդիկ՝ այս թշուառ վեճակէն աղատելու մէկ հատիկ հնարքը՝ մէջերէն հասարակական կառավարութիւն մը հաստատելն է:

Կառավարութեան գործը՝ պարզապէս. այսինքն, ժողովուրդին ստացուածքը՝ ու անձը բռնութենէ ու խաբէութենէ ապահով ընել: Այս ծաւալը գործը կատարելու կարող ըլլալու համար, տէրութիւնները նաւատորմիկներ (տոնանմա) բանակներ կ'ուսնան, որ իրենց ժողովուրդը՝ օտար թշնամիներէն, ասպատակներէն (բուրսանա) գողերէն ու աւաղակներէն պահեն: Այսինպէս, կառավարութիւն

ները՝ օրէնսդիրներ, պաշտօնային, դատաւորներ, բանտեր, ու պահապաններ կ'ուսնան, որ ուղղութեան օրէնքներ ու պատիժներ սահմանեն. յանցաւորները բռնեն, դատեն պատժեն. կարճ խօսքով, ժողովուրդը մէջ խաղաղութիւն ու ապահովութիւն պահելու համար պէտք եղածին ամէնը ընեն:

Ինչպիսիք այս զգուշութիւնները ընելու համար, կառավարութիւնները ծախք կ'ընեն, ու այն ծախքներն ալ՝ այլ և այլ կարիքով (վերկի) ժողովուրդը կը վճարէ. և արդարութիւնն ալ կը պահանջէ, որ այն ծախքը ժողովուրդը վճարէ. որովհետեւ, անոնք զինքը հանգիստ ու ապահով ընելու համար եղած են: Ուրեմն, հարկը՝ ժողովուրդին իր պարտականութեան գինն է, որ իր կառավարութեանը կը վճարէ:

Արդիկ, հարկերու գործածութեանը պատճառները միտք բերելով՝ պէտք էր որ սիրով վճարէին իրենց սեպակաւ կառավարութեանը, բայց

զօրաց փոխադարձ ապրելութիւն ընելու, որովհետեւ անոնցմէ ալ քանի մը հարիւր երեւելի զօրապետներ երկու ամիս առաջ Սոսոսա գտնին մի և նոյն դիտաւորութեամբ: Առաջ ասանկ ապրելութիւններ թագաւորները կ'ընէին իրարու, բայց այս օրուան օրս ժողովուրդը այն տեղերը թագաւոր համարուելուն՝ ասոնք իրարու այս ապրելութիւնները կ'ընեն ինչպէս սիրայ և համակամութեան: Ինչպէս որ անգղիացիք գաղղիացեաց ապրելութեան փառաւոր ընդունելութիւն ըրին նէ, նոյն պէս ալ գաղղիացիք անգղիացեաց ըրին: Բայց որով աշխարհքիս առաջին թագաւորացը կարծիքն է, ահա համար, մենք՝ անհաղով այս երկու երեւելի ազատ ազգաց աս աստիճան սերը՝ անանկ կը կարծենք որ ասոնք որ և իցէ պատճառաւ բնաւ մէկ ըզմէ կէ զատուելիք չունին. այլ ամէն գէպքի մէջ մէկ մէկու աշխիւղ ըլլալով փառք յաւիտեան պիտի թագաւորեն աշխարհիս մէջ:

— Սիւսանիս Կիւսիս անուն լրագրին մէջ գրուած է որ՝ երեւելի Սոսոսիին խելքը թաւացի է, պատճառն ալ ան է եղբոր որ ինքը չափաւոր հասարակապետականներուն կողմնակից ըլլալուն համար, իւրիւր հասարակապետականներէն խումբ մը կատարել մարդիկ տունը գտցեր են որ սպաննեն, բայց զինքը չի գտնուի հոն, կենդանադիր չեն երանիկայ հրացանի բռնէր են: Այս երեւելի գլխի տէր մարդը կեանքը կրցեր է ազատել, բայց զրգաւորաբար երկիւղէն խելքը կորսուելուցեր է, որ այն ալ մահուան հաւատար գուցէ աւելի գէշ է:

ԱՆԳԵԼԱՆ: Գերմանական կայսրութեան զրոյսաւոր ընտրուելուն վրայով Մեղիայի տէրութիւն կարծիքը ինչպէս ըլլալով մեր ընկերացիներուն իմացունելու համար Գալիս օրագրին խորհրդածութիւնը կը գնեմք հոս:

Բրուսիայի կառավարութիւնը գերմանական գաղափարութեան ուրիշ անգամներն ալ հրաւիրեց որ՝ Գերմանիայի գործերուն առժամանակեայ կառավարութիւնը ընելու համար Բրուսիայի թագաւորին եղած առաջարկութեանը վրայով ունեցած կարծիքին յայտնեն: Այս ծափան խելացի մէկ ծանօթ մըն է որ բռնեց Բրուսիայի կառավարութիւնը, որովհետեւ Գերմանիայի այնչափ զանազան կառավարութիւններուն վերաբերեալ մէկ գործը ինքի գլխուն մինակ անօրինել ու որոշելու շատ դժուրին բան է, Գերմանիայի կայսրութեան մը կըլլէր ու մարտը խիստ դժուար է: Բրուսիայի կառավարութեան բերանը նոյնն է, թագաւորը Յոհաննէս արքիեպոսոսն պարգտէս յաջորդը պիտի ըլլայ. բայց նոյն որ Պրէսերիք-Կիւսիս Գ. ին ալ բաղձանքը ան է. իսկ պէտք է զիտնալ որ՝ գէտ ի կայսերական թագին շտապով քայլ մը առնէ նէ՝ ոչ միայն Աւստրիոյ կայսրը հետ բարեկամութիւնը կ'աւրէ, այլ բոլոր Աւստրիայի 1815 ի հաստատուած քաղաքականութիւն ալ տան ու վրայ կ'ընէ:

Յայտնի է որ՝ Գերմանիան գաղափարութեամբ կապուած անկախ երկրներուն մէկ մարմինը ըլլալուն անոր թագաւորութիւնը Փարիզի առաջին գաղտնիքին մէջ անցած և Վէնայի ժողովրդին վախճանական դրով ընդունուած պիտի կարեւոր կարգերուն մէկն է: Պէտք ըլլայ նէ կրնամ յիշել հոս 1845 ին և 1847 ին Հելսինկիյի պատահականը, որուն ատենը Բրուսիայի թագաւորին և ուրիշ կենցաղագէտ անձանց գործածած ըզուէն, հասկըցուէն ինչ համար թէ՛ մէկ պղտիկ երկրի մը կառավար:

Բրուսիան հիմնական փոփոխութիւնը ինչպէս բաւար Աւստրիայի քաղաքականութեան կ'արարանափոխութեանը պատճառ կարծուեցաւ: Այս գերմանիայի կառավարութեան փոփոխութիւնը գլխովին պիտի գտնէ Աւստրիայի հաւատարմութեանը. ուրովհետեւ բոլոր Գերմանիայի ուժը այն տեղի կուտարութեանն էր հզօրին ձեռքին մէջը պիտի կեդրոնանայ: Սիւսի այս պատճառն է որ գերմանացիք անգամ այս բանը գլխաւորելու կը վարաւ: Գիտեն որ մեծամեծ փոփոխութիւնը հասցուէնքէն ետեւ՝ Գաղղիային ու Ռուսիային ալ պիտի կրաւորէր տայ որ անոնք ալ այս կերպ գործառնուէր թիւններուն ձեռնամուր կ'ըլլան: Երբէն Գաղղիայի սոցիալական կառավարութեան 1814 և 1815 ի գաղափարութիւններուն բոլոր հաստատութիւնը կ'անգոսնէ, առ ի իմը կը նայի որ այն գաղափարութիւններուն գէտ ունեցած ատելութիւնը՝ չէ թէ բանիւ, այլ զենքով ցուցուէ:

Այս հարցունեմք Պէսիին կենցաղագէտներուն որ՝ մտածէր են թէ քանիք կը նստին, իրենց թագաւորներին Փարիզի, Վէնայի ու Քիլիքիայի կիցար ծանցուէր: Այլ է յիշատակութիւն հանելով, ապաւելի մէջ պատճառներն՝ կամ իշխանութեան տէր ըլլալը, այլ է հարկաւորուող սովորութեանց և եւրոպական ազգաց օրէնքին հակառակ կարգութիւնն ու իշխանութիւնն ստանալը: Սիւսի թէ որ Պէսիին խորհրդարանի արքունեաց վրայ խիստ ազնի կարծիք չունենայինք նէ, պիտի ըսէինք որ հոս է ասանկ մէկ յիմարական գործ մը գործէ Պրէսերիք որով առ ի թայ նման գործելու Ռուսի ու Գաղղիայի: Յայտնի է որ Գաղղիայի կառավարութիւնը չքաղաքացի որ այս երեւելի փոփոխութիւնը կատարուէր, այլ անկէ առաջ իւր գիտաւորութիւնը յայտնեց: Աւստրիայի ինչպէս որ արժանահաւատ մարդէ մը տեղեկացնէր, Գաղղիայի կառավարութիւնը գրեթէ իւր Պէսիին գէտ պատին որ բողբե՛ թէ որ Բրուսիայի թագաւորը գերմանական կայսրութեան թագը ընդունելու ըլլայ նէ, անտարակցայ այս բանին Աւստրիան ու Ռուսիան ալ գէտ պիտի կենան: Բայց անոնք մեզի անանկ կ'ընեն որ այս երկու տէրութիւնները խիստ թույլ են այս գործին մէջ ինչպէս որ թույլ կեցան Գերմանիայի ձեռք բաղած ժամանակը Տանիմարքայի հետ: Երբ որ գերմանացեաց թույլտուութիւն ըլլայ իրենց ներքին գործերը ուղածուէն պէս կատարելու, շատ մեծ փոփոխութիւնը հասցունել Աւստրիայի: Փութեմք ուրիշ 1815 ի գաղափարութեանն էր Բրուսիայի տէրութիւնը ներուն մէկը չի զատել, որպէս զի ժամ մը առաջ Աւստրիա իւր կատարեալ խաղաղութիւնը վերստին գտնայ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ: Աւստրիական տէրութիւնը Գերմանիայի առժամանակեայ կեդրոնական իշխանութեան քով կ'ըզ լիակատար գործակալ Շմերլինի աստեղին ամայ 4 ին հետեւեալ նամակը խաւրէր է:

«Աւստրիական Յոհաննէս Գալիսիայի Գերմանիայի փոխանորդութեան հրաւարուելուն պատճառները թէպէտ և վէ հախուս կայարը կը հաւանի, բայց թէ Գերմանիայի և թէ Աւստրիայի օգտին համար կը հրաւիրէ զանի որ մինչեւ կեդրոնական իշխանութեան կառավարութիւնը յարմար կարգի մը մտնալու ըլլայ նէ իրեն յանձնուած պաշտօնը շարունակէ:

Նշելով որ անցեալ տարի Գերմանիայի իշխանները

ըր և ժողովուրդները Գերմանիայի համար հաւատաւած առժամանակեայ կեդրոնական իշխանութիւնը այս Աւստրիայի իշխանին յանձնելու օգտին նէ աւստրիական կառավարութիւնը իւր ժողովուրդի օգտուը Գերմանիայի ժողովուրդի օգտին հետ մէկ կարգ գնելով և յիշեալ իշխանին այս պաշտօնը ընդունելու միջոցները գիւրացուէն լով փոփոխութիւն կատարեց: Աւստրիական Յոհաննէս իւր ձեռքէն եկած չափ այս հաւատարմութեան փոխարէնը ըրաւ, և այնքան սիրով բռնած մեծ գաղափարաց: Շատ տարածուելու վրայ եղած անիշխանութեանը հաստատուէ մտքը և յաջողութեամբ ընդգրկուող, կայսրութեան մէջ օրէնքները վերստին հաստատուէ և Գերմանիայի նորահաստատութեանը համար սկսուած գործը օրինական ծափայնելով կատարելագործելու համար պէտք է զած բարեկարգութիւնը և խաղաղութիւնը ապաւ հաղկեց:

Սոսի փոխադարձը գերմանական ազգային ժողովը իրմէ սպասուած բանը չի կատարեց, միաբան հզօր և հետեւաբար երջանիկ գերմանիա մը հաւատաւուն տեղը մտաւ որ կայսրութիւն մը հաւատաւուն նոյնցաւ, բայց այս անանկ փորձ մըն էր որ շատ դարեւ ի վեր գերմանական այլ է այլ ցեղերը մէկը մէկու հետ միաւորող կապակցութիւնները կրնար տարապետել և խորտակել:

Իմ միտքս հիմակ ազգային ժողովին ի սկզբանէ անտի բռնած ծափան և իւր յարաւոր յիշատակութեանը արտօնութեանը վրայ բոլոր ընդունութիւններէն և կեդրոնական գործակալ իշխանութեանը արտօնութեանը վրայ բոլոր ընդունութիւններէն յառաջ եկած գէտութիւնները հաւկրցունել է: Այս ուղղակի մեզի վերաբերեալ խորհուրդները պիտի քննեմ և պիտի նայիմ թէ ասոնց պատճառաւ մենք ինչպէս պիտի կայնինք:

Հիմակուան պաշտօնատարները անցեալ տարի նոյնմէր 27 ի հրաւիրանայ թագլթիւնուն մէջ աւստրիական միապետութեան բոլոր երկրները և ցեղերը սահմանադրական կապով մը միաւորելու միտք ունենալին յայտնած օրէնքներ ի վեր, ազգային ժողովին մէջ ինչ մը մարդիկ մէկ եղան շատ անիւր ըրին որ մեր Գերմանիայի հետ միաբանութեան անհնար ըլլայ, և Պրոսիոյ քննուած սահմանադրութեան երկրորդ յօդուածին կարգաւորութիւնները ընդունել տալով այս նպատակուն հասան: Յիշեալ կարգաւորութիւններով հաստատեցին որ գերմանական վիճակները սրտը գերմանական չի զուգ վիճակներուն հետ մէկ թագաւոր մը ունին, զատ սահմանադրութիւն, զատ կառավարութիւն և զատ գաղափարութիւն ունենան, բայց առանց աւստրիական միապետութեան միաբանական սկզբանցը բոլորովին հակառակ բաներ են, և ասոնք պէտք տալները հիմակ պատասխանը թող տան:

Իսկ ի զոտ ազգային ժողովը անցեալ տարի մարտի 27 ին ժողովական կայսր մը ընտրելու վրէժ մը հանելով միաբանական նպատակին զոտ ունեցաւ, որովհետեւ այս բանը Գերմանական զոտ վիճակներուն անկախութեանը շատ կը գտնէ:

Աւստրիական ազգային ժողովը մարտ 28 ին առանձին ընտրած սահմանադրութիւնը ի գործ դրելու և իւր օրէնք հրատարակելու հրաման ընէր, ընդ միաբանութեան ծափէն գոսու ելաւ, և զըն խաւորաց ժողովը մինչեւ հաւաքուին ինչ հաւատաւ պիտի մնայ անյի յայտնելով օրինաց գէտ բան ըրաւ:

Աւստրիական այսքան երկար ժամանակէ ի վեր թէ մէկը մէկու հետ ունեցած գործերուն պատ

իրք եղածը ասանկ չէ. գրեթէ ամէն տեղ, հարկերը արտօնելու պատճառ մը եղած են ժողովուրդներուն մէջ:

Այս անիւր արտօնելին պատճառը ժողովուրդին իր մէկ ծուռ միտք մըն էր յառաջ կուգայ, որուն գէտ կ'ուղեմ մանաւորապէս ընկերացիս զգուշացնելու: Եւ ահա ան ալ ասէ:

Սարկի, ընդհանրապէս ամէն տըււածուն գէտ բան մը առնելու սուր ված ըլլալուն, երբ որ կը նային, որ կառավարութեան վճարած հարկեր նաեւ փոխարէն ուրիշ նիւթական բան մը չեն առնէր, կամ իրենց հաճոյք մը չեն գտար, սիրտընին կը նեղանայ, կը կարծեն որ այն ըրած ծախքերինն ուրիշ բոլոր ըրած ծախքերինն տարբեր է, անպիտան է, կամ ինչպէս կ'ըսեն ծախքերէն, բայց հոս մեծապէս կը սքըտային: Այս ծախքն ալ միւս ամէն ըրածունն նոյնն է, կամ աւելի լաւ մը բռնեմ ալ ուրիշ ամէնուն պէս փոխադարձութիւն մըն է:

Արդարեւ, հայագործին, մաւաւ

ճառին, գերմանիին, հիւսան (տիւրկերին) գրած կուտաւ, վասն զի, քեզ կը կերակրեն, կը հազ վեցրեն և կը բնակեցնեն: Ամանակէս երաժշտին բժիշկին ու գերատնիսին գրած կուտաւ, վասն զի քեզ բժշկութիւն կամ զրօտանք կուտան: Ահա նոյնպէս ալ կառավարութեան գրած կուտաւ, որ քու ստացուածքդ, կեանքդ, ու ընտանիքդ պահէ: Թէ որ այն գրածը կառավարութեան չիտաւ, քեզ կ'երկրէր: Եւ պահէր համար ծախքը ժամանակից հաշիւ թէ կ'ընին չափ ժամանակ կը գտնու աշխատելու, ու մէկալ կէսն ալ հարկաւ ունեցած գաղթուն ու աւաղակներուն ձեռքէն պահպանելու պիտի ծախու, և ան ալ շատ անգամ խիստ անցաղ կերպով:

Հարկը թէպէտ պաշտպանութեան գինը կամ վարձն է ըսի. ու միւս ըրած ծախքերն ալ պէս աս ալ կատարեալ փոխանակութիւն մըն է ըսի: Բայց միւս ծախքերէն ասով միայն կը տարբերի, որ անոնց պէս, ասոր ալ

ընելը կամ չընելը մարդու իրեն կամ քին ձգուած չէ. այլ ամէն մարդ պարտաւոր է անիւր վճարելու: Թէ որ ես հանդերձ մը կամ կռիւի մը գնել չուզեմ ու անոնք ես չեմ մ, կամ առանց կռիւի քուլեմ, մարդ ինչ թէ բան չի կրնար բռնել. ասոր պէս են ուրիշ շատ ծախքերն ալ: Բայց եւ բար մէկը իր բաժնին ինչպէս հարկը իր կառավարութեանը չի վճարէ, ու ես ինքըզինքս կը պաշտպանեմ, ինչ որ ճիշտ էր, զօրաց, գաղափար ու գաղափարներն ու օգնութիւն պէտք չէ որ բան, անոր այս պատասխանը կուտայ կառավարութեանը: Թէ որ ինչ որ ճիշտ էր վճարել չէ ուղիւ, ուրիշ որ մին գտն ալ այս երկրէն է, ուր կ'ուղեւ գնա հոն բնակէ: Երկրինն ու ներքին և արտաքին թշուառներէն ու պահելու համար, սահմանաւոր զօրքերն ու նաւերը մեզ ալ կը պաշտպանեն: Եւ անոնք կ'ըսեն որ, կառավարութեան գաղափարներն ենք: Եւ համար ալ բայ են մեզի համար ալ,

նոյն օրէնքը քու իրաւունքիդ ալ: Վրէժ միւր իր է մերինն ալ, որովհետեւ ան և կառավարութիւնը կ'անայ ու կ'անայ քու բաժնիդ ինչպէս պաշտպանութիւն կ'ընէ կըր, ուստի պէտք է որ գտն ալ կամայ անկամայ բաժնիդ ինչպէս ծախքը ընեն կամ որ նոյն նիւթէ՝ հարկ վճարեն: Բայց թէ որ այս ծախքը ընելու չեն հաճիր, ու կէ ել, ու գնա ուր կ'ուղեւ հոն բռնակէ:

Ուրիշ արգարութիւն է, որ ամէն մարդ, զինքը պաշտպանող երկրին կուտարութեանը հարկերը վճարէ: Եւ ամէն մարդ սրտով պիտի վճարէ, ան ալ պէտք է որ կառավարութիւնը ինք սրտէ, որովհետեւ նախ, ծախքը ընող ինք է. երկրորդ, ամէն տէրութեան չափը ու պարագայները մէկ չեն մէկ տէրութեան ծախքը մէկալ տէրութեան ծախքը չափ մը կ'անան մը չի կրնար ըլլալ. նմանապէս միւս նոյն տէրութեան մէջ, ամէն մարդուն տըււած հարկը մէկ չափով չի կրնար ըլլալ:

Հառաւը և թէ ունեցած դաշնագրութեանը պատճառաւ Գերմանիայի հետ սեղմամբ կապ ունեցող անոր հետ չստորագրելու Գաշնագրութեանը հաստատած գերմանական միտքանութիւնը դեռ աւելած չէ, անոր անգամնեմունքն իրաւունքը և պարտաւարութիւնները դեռ կեցած են: Աւստի աղբային ժողովոյն ընտրութիւնը եղած միտքանութեանը լծակէտ և առայժմ չեմք կրնար հաճութիւն տալ, բայց պատմութեան և դաշնագրութեանը մեղք տուած իրաւունքներովը մենք անոնց բարեկամութիւնը կ'ուզեմք, և պարտաւարութիւնները փոխաւերուն պէս մենք ալ անոնց հետ կ'ըլլանք:

« Եւ համարաւ կայորը այս մտքին վրայ հաստատ է: Փետրվար 4 ի նամակովս ձեզի ծանուցածիս պէս ինչպէս որ գերմանացի իշխանի մը գործածած կեղծութեան իշխանութիւնը չընդունեցէն, անանկ ալ հիմակ Լապրիայի երեսփոխաններու հետ միաբանութեամբ եղած օրինադիր իշխանութիւնն ալ օրինադիր ժողովոյն ձգել չուզիր: »

« Ինչպէս որ ձեզի յայտնեցի կեղծութեան իշխանութեան քով ձեր լիազատար պաշտօնէն հրաժարուիլը վեհապառ կայորը ընդունեց և ձեր տեղը Ուկրաինայի կամը օրոշեց, որն որ Վրտիքօր զընաց, ուստի դուք ալ կրնաք վերադառնալ: »

« Գերմանական աղբային ժողովոյն աւտորիտական պատգամաւորներն ալ տաշմանագրութեան վերաբերեալ վեճին գոցուելովը իրենց պաշտօնը լքելէն ցած սեպտեմբր տեղիներին կրնան դառնալ, վասն զի մարտ 28 ի խորհուրդներովը իրաւունքէ և օրէնքէ դուրս ելած ժողովոյն գործերուն ալ ասոնք մասնակցեցնէն կրնար ըլլալ: Լայս ալ յիշեալ պարօններուն ծանուցեք: »

Ինչո՞ւնեցէ՞ք Լայն: »

ԱՆՍԻՐԻԱ: Լայս տեղութիւնը շատ նեղը մնալով մաճառներուն երեսէն Ուստի կայորէն օգնութիւն խնդրեց, ան ալ երեսուն հազար չափ զօրք Պաւլովն խօթելէ է կ'ըսեն:

ԲՐՈՒՍԻԱ: Պեռնեն կը գրեն որ պատերազմի պաշտօնեան բոլոր զօրապետներուն հրամանը բաւ որ զօրք ինչին պատրաստեն: Լայն գաւառ պատերազմական պաշար կը կրուն: Լայնի նաւաբանը մեծ զբաղման ներքին է: Բոլոր ամրոցները կ'ամրացունեն ոչ միայն Բրուսիայի տեղութեան մէջ, այլ բոլոր գերմանական դաշնակցութեան մէջ:

ԻՏԱԼԻԱ: Հռոմայու վիճակին մէջ երեսելի գիտաւածներ պատահեցին: Գաղղիայէն խաւրուած զօրքը տարի 24 ին 9 իսկիմա Վէքքիա մտեր է բընաւ իրեն դէմ ընդդիմութիւն չըլլալով: Աւստի ու զօրապետը երկու օր հոն կենալէն ու Հռոմայու կառավարութեանը ընդդէմ ետեւ սկսեցին է քաղէլ գէպ իսկ մայրաքաղաքը 5,000 հոգիով: Բայց հռոմայեցիք դէմ կենալով սկսեցին կազմակերպել վրայ կրակ ընելու անանկ սաստիկ որ ասոնք խիստ քիչուոր ըլլալուն պարտաւորեցին ետ քաշուելու գէպ իսկ Բայլը որ Հռոմայէն ժամ մը հեռու լեռան մը կտաարը գիւղ մըն է:

Լայրի 24 ին աղբային ժողովը լսելով որ Գաղղիայէն 9 իսկիմա Վէքքիա եկեր են իսկոյն արտաքայ կարգի խորհուրդ մը ըրեր և բոլոր մը գըրելով Ուստիս զօրապետին խաւրեք են: Եւ յայտաբարական գրով մըն ալ ծանուցեցին հռոմայեցեաց

որ գաղղիայէն Հռոմայու երկիրը իրեն թշնամի տաք կոխելով հռոմայեցեաց իրաւանց դէմ կը շարժի: Հասարակապետական բարեկամութեան կապը կը խլեն և տուած խառնուեցնեցին ոտքի տակ կ'առնեն: Վերջապէս յանուն Լատուծոյ և մարդկան կ'առնեն բոլոր ուժովին դէմ կենալ գաղղիացեաց դէմ և կրելիք վնասներուն պատասխանատուութիւնն ալ անոնց ձգել: Աւստիս զօրապետը մէկ կողմէն զանազան յայտարարութիւններով իւր զօրքը կը քաշուրէր, մէկալ կողմէն հռոմայեցիները կը յորդորէ որ անձնատուր ըլլան և շատ կերպ ալ զէկուլութիւններ ալ կը խառնանայ անոնց, բայց առայժմ ահալ գնող չի կայ, քանի մը անգամ խաբուեցնուած համար:

Հռոմայեցիք սպառնացեր են որ այն չնաշխարհիկ մայրաքաղաքը աւերակ պիտի յանձնեն գաղղիացեաց ձեռքը:

ԲԻԵՄՈՆԻԷ: Ռատէճրի զօրավարը 3,000 զօրքով Լէքսանդրիա մտեր է: Տեղացեաց համար կ'ըսուէր որ դէմ պիտի կենան, նեմիցները ներս չի պիտի ընդունին, բայց մէկը գիտացին չէ լելը:

Սառաւենիայի տեղութիւնը տեսնալով որ Լայնի յայտ օրուան օրս խիստ գէշ վիճակի մէջ է, մէկ կողմէն մաճառներէն կը յաղթուի, մէկալ կողմէն Գերմանիան ձեռքէն ելելու վտանգ է, իսկ վաճակունդն ալ բացուէր օտարի համար արիւն լծակէլ չէն ուղիւ կուրօրէն ինչպէս երբեմն, հաւմարձակեցան Ռատէցիին պահանջած ստակին հաւաքումը մերժել, իրեն անխաւ պահանջներ: Լայն կ'երեւայ որ նորէն պիտի աւերուի Սառաւենիան Լայնիայի հետ:

Եւրոպայի թագաւորին համար կ'ըսեն որ իւր հրաժարականը տուեր է. անհիմն է այս լուրը, բայց թէ որ այս վեճը պատերազմով լըմննալ հարկ ըլլայ նէ կը պարտաւորի հրաժարելու:

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ

ԱԶԳՈՂՈՒՏ ԱՌԱՋԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ամեն ազգի, ամեն մարդու փափաքը ու ջանքը, ներքին պիտի ըլլայ իրենցին ի զոտ, հարստութիւն ալ գիտէք: Եւ այսինքն իր ու սերունդը ապագայ պիտի չընէ հազարաւ միջոցներ ձեռք ձգելու ապահովել օրական ապրուստ մը գտնալ գրեթէ միշտ կարելի է մարդուս, բայց բարոյական յօժարութիւն մը, որ մարդուս բանականութեան մէկ յատկութիւնն է, չի թողար զինքը որ միշտ օտով գոհ ըլլայ, այլ միշտ կը գրգռէ անկողն գողնելու ալ հոգ տանելու: Եւ ահա աւստի է որ շատ մարդիկ հարկերէն իրենցին մէջ հարստանալու յոյս չունենալուն, տեսակ տեսակ դժուարութիւններ աշուշին առնելով, կ'ընեն հեռու երկիրներ գաղթականութեան կերպով, կամ գրեթէ նին տաքնալով անխաւ մաճառներէն իրենց բաւականութեան վեր գործերու մէջ կը մանեն ու հարստանալու համար ունեցածնին ալ կը կորստցունեն: Մէկ խօսք՝ բնութիւնը արեւմտու մէջ անանկ կ'ընէ որ զըրած է օրով միշտ հարստանալիս՝ հանգիստ ըլլալին կ'ախարհին, չենք կրնար ասիլալ ուրանալ:

Բայց զարմանալին ան է որ մենք, Լատուծոյ նախախառնութեան մեղք առատաբար պարզուած, հարստութեան մէկ մեծ գործիք չի ծանշանք ու երեսի վրայ թողուք: Երաւի ու միանգամայն անթափառ է մեզի որ աշուշին գողնելը, յոյս չտանելու նախախառնութեանը երկիրներուն վրայ, երբ անասական գիտութիւնը անձին տեղի ապացոյցներով կը հաստատէ թէ, եթէ մէկ հարստութեան ամէնէն առատ ու ամէնէն ապահով ալիքը երկրագործութիւնն է: Բարոյական անգամ մը այս մեր արեւելի բարեբեր երկիրները, որոնք ըստ մեծի մասին անձալ թողած տիւր անասաններ են գործը, Եւրոպայի ան զոտ:

Ինչպէս որ կոչելի մը գնալին վճարածը երկու կոչելի գնալին վճարածին չափ չէ, ասոնկ ալ ամէն մարդ իր գոտած պաշտպանութեանը չափովը պէտք է որ հարկ վճարէ. և աս չափն ալ արդար կառավարութիւն մը ամէնէն ապահով կրնայ գտնալ: Իսկեց ի զոտ, հարկը ակամայ ծախք մըն է ըսի: Թէ որ ուսուրիչ ամէն իրոյ գիտին պէս հարկին չափն ալ մենք օրոշելու ըլլայինք՝ հարկ չէր ըլլալ: Կառավարութեանը պէտք է որ այս մասին իշխանութիւնն ունենայ ժողովուրդը իրեն հնազանդեցը ներս, արտ թէ ոչ, պաշտպանութի չի կրնար ընել:

Լայն ծախք առած իրենքուն մէջ որ դի դառնանք, կառավարութեանն ծախք առած պաշտպանութիւններ ամէնէն տոճան է: Թէ որ մեր հանդերձը տուելու Լայն, հիւսան ու գերծախին շինել տալու տեղերնին մենք չենք, անշուշտ շատ գէշ կ'ըլլան ու շատ ալ սուղի կ'ընտրին մեզի: Բայց թէ որ ամէն մէկերնին ինքնընկերայ պաշտպանելու ըլլայինք, ըրած կ'օրոշանին ու քաշած նեղութիւններ հազարապատիկ աւելի կ'ըլլար, ինչ

պէս որ թերակերթ ժողովուրդներուն օրինակներէն կրնանք խնամուել:

ՀԱՏՈՒՄԸ ԺԵ

Երկրի բաժանման վրայ:

Սեր բնակչաց երկիրը օգին, լայն ու ջուրին պէս, բնութեան մէկ պատգէն է մեզի. ամէն մարդ իրաւունք ունի անկէ մաս մը յիշ առնելու: Բայց ինչպէս եղբի է, որ ամէն մարդ իր ուղած տեղը չի կրնար ձրի ստանալ, այլ տեղ ունենալ ուղղը՝ ուրիշ արուեստական նիւթեր առածի պէս, փոխանակ ինք ալ ուրիշ բան մը կը տալ անոր տրոջը: Լայն այս հատուածին մէջ ալ այս կարեւոր խնդիր պիտի քննենք:

Լայնարհի մէջ անանկ տեղեր կան, զօրքինակ թափարիտանի մէջ, որ երկիրը սեպտական ստացուածք չէ, կամ տեղ չունի, այլ հասարակաց է. ամէն մարդ իր ուղած տեղը կը բնակի, ուղած տեղը իր ուղարկները կ'արածէ: Աւստի ան տեղի բնակիչներն ալ թափառական կենանք մը կը վարեն, վրան

ներս (չառու) տակ կը բնակին, հաստատուն բնակութիւն չունին, մէկ արօտէն (չալը) մէկալը՝ միշտ նոր տեղեր փոխաւերու վրայ են: Լայն կողմէր ինչպէս գիւղին է իտեղով գտնալը, երկիրը ամենէն բնակչութեան չէ. վնդի, միջեւ որ մէկը իր ցանածը ինք չնձելու զբաղ չըլլայ, ինչու պիտի աշխատի ու ծախք ընէ ուրիշ համար:

Լայնի երկիրներն ալ կան, ինչպէս են Լայնիայի մեծ մասը, ուր մէկ կըրնայ իր մշակած ու սերմանած տեղը իրեն սեպտական միջեւ որ անոր պըտուղը քաղէ. բայց ինք իր վարուցանը լըմնեցածին պէս, իսկոյն մէկ ուրիշ կրնայ գալ այն տեղը իր ձեռքէն առնել:

Ինչպէս որ յայտնի կը տեսնուի, այս երկրորդ եղանակն ալ աղէկ չէ, երկրի պաշտպանութեանը համար: Վասն զի այս կերպով ալ մարդ չուզէր, որ գըրած ու աշխատութի ծախքով ձեռքը ունեցած տեղին բոլոր ցանկ (չիթ) քաղէ կամ փոս բանալ տայ, ջրոտ տեղերը չարցնէ կամ ջրհոր բաշալ տայ, կամ երկիրը պարարտացնէ

նազան մասանց որ ի բնէ անբերրի, բայց մեր հանձարեղ գրացնելուն երկայնամտութեամբ ու գործունէութեամբ արդաստաբան, օրուն տեղով մէկէլ բաղնապարտ եղանկ կը նմանին, կամ բաղնապարտ երկրագործաց արտութեամբ ստացած քաղաքական յարգը: հարստութիւնը, մեր երկրագործներուն անձնակ վարմանքն ու աղքատութեանը հետ. պիտի տեսնեն որ եղած տարբերութիւնը կը յաւաստեցնեն մարդս արեւելեաց յայտնաւորութիւնը վրայ: ասոնկ բարեկամ իշխանի մը տակ պէտք է որ մեր ընդարձակ երկիրները, ուր ինչ բաղնապարտ և մէկ քանի բնիկ բերքերը 3 ինչ ստանան հարստաբար զօրութիւն ունենալին յայտնի կը ցնցունեն, օտար աղքատ համարանցի տեղ ծառայէն ու մեր գոնէ մեծ մասին պիտի ըլլալ ու բոլոր փափաքը լընելու միշտ ըլլային, մեզի կը վայելէ ըստ մեծի մասին երկրագործ ըլլալ ու երկրագործութիւնը սիրել: Սիրել, ոչ միայն նախական ու աստուածագործ արհեստ մը ըլլալուն կամ մարդս օժէլ: Եւ արդէ՛ք անուն ու անորոտ բարքով պահող յատկութիւններուն համար, ու կամ իր հաղորդ ու մէկ անմեղ գեղեցկութիւններուն ու զուարճութիւններուն համար, այլ գոնէ՛ սիրել, մեր պիտի են հաւոյ աշխատանք ու խաղաղութեւ բնութեանը ամէն արհեստէն աւելի յարմարելուն ու ձեռք բնիկ գտնուած կարողութիւնները ու միջոցները աւելի երկրագործութեան վերաբերուն քան թէ ուրիշ արհեստներուն:

Թէ որ Հայոց ազգը, յունաց պէս, ծովու եղեբքը բնակի, ան տեսնէ հարկաւ նաւարկութիւնը ու վաճառականութիւնը իր արաւ շին պիտաւոր արհեստներ պիտի քարոզէլ արդիս համար: Բայց աւանի չէ, հայերը գրեթէ ընդհանրապէս ցամաքային ըլլալով՝ ծովը շատ չեն սիրել և չեն գիտեր թէ հայ նաւատարներէ բաղնապարտ նաւ մը տեսնուած ըլլայ, իրաւ է որ վաճառականութիւնը նաւարկութեանն աւելի կը յարմարի ու կը վայել հայոց, ինչպէս որ փորձով կը տեսնենք ու օտար աղքատ մէջ ստացած համալուծու կ'իմանալ, բայց կը սխալենք թէ որ վաճառականութիւնը մեզի առաջին հարկաւոր արհեստ սեպտէ, վասն զի միշտ վաճառականութիւնը երկրագործութեանն է ինչու, արաւապարտ ճարտարութեանն է ինչու, և նաւարկութեանն է ինչու: Եւ այս տարբերաց ոչ մէկը գիտէ ըստ արժանաւոր ունենք մենք, ուրեմն վաճառականութիւնն ալ չի կրնար ամէն փափաքելի կատարելութիւնները ունենալ թէ որ նախ իրեն անաղք տուող արհեստներուն չի հետեւինք: Բայց թէ որ աղէկ մը քննենք, պիտի տեսնենք որ արուեստներն ալ գրեթէ բոլորովն երկրագործութեան կախեալ են: Աւստի երկրագործութիւնն է արեւելեան աւ քարեքեր երկրներուն մէջ, չենք ըսել միշտ՝ այլ ամէնէն աւելի մեզի յարմարող ու առաջինը, որուն հետեւելու ենք:

Տեսնենք հիմայ թէ աս ճշմարտութիւնը ինչ օրաճառաւ չէն ծանշեցիք նախնիներն ու երկրագործութիւնը աս աստիճան ետ մնացիք մէջերն: Ժամանակ մը աս երկիրները հիմակունքն շատ աւելի ընաւ կ'ընէր պարունակներն պատմութիւններ կ'իմանալ, ու ան տեսնէ ներք վաճառականութիւնը ու նաւարկութիւնը պարզապէս տարածուած չըլլալուն օտար երկրէ մեզի հետ չէր բերուէր կրնանք ըսել, օրով կը հաստատի թէ՛ աս մեր աչքին բան չերեւած երկիրները, աւելի ծաղկեալ երկրագործութեամբ մը մենք աւելի բաղնապարտ մը անուցած են, ինչպէս որ անշուշտ հիմայ ալ կրնան. բայց դժբաղդաբար զանազան քաղաքական փոխաւորութիւններ վրայ գալով և բարբարոս բռնակալներու տուրն ու հաւրը, քանի դարեր շարունակ, մեր ինչ՞ նախնիք անխնայ հալածելով շատ ընդարձակ անասանք միտիք դարձան ընդնայանք, շատ փառաշէն քաղաքներու հետ օրովը պիտի ըլլալ, զարգաւորն պարտէնք ու ծառաստաններ ապականեցան, կորան, շատ անանց հօտեր յարիւստակեցան Լայնի Լայնի, ու ասոնկ ամէն մարդ իր ընդիմ տեղն էմ ըսելու իրաւունքը կորստցունելով ալ ինչք, հարստութիւնն աստիպալ բնական իզգը անգամ արտէն քրեց հանէ: Բռնի ու ողորմելի ժողովուրդին մը նեղ սահմանի մը մէջ առաւ սրտին բոլոր փափաքները ու անասանկան թմբութեան մը մէջ խեղճ ու լըմք միջեւ այս օրերս մնացին:

Բայց հիմայ, բանանք աշուշին, արթնանք ան աղքատներն որ ան ինչ վրանիս բերաւ. վասն զի, օսկեգարուն ենք հասած, բարեկամ պիտի մը թագաւորի իրարու յանդիմանով շարունակ փնտրած կարգադրութիւններն, ոյսօր հաստատուեցան մեր վեհապառ ու մարդասեր կայսեր գործովն խնամքը, այսօր մարդ մարդու ինչքը յարիւստակեալ չի կրնար անպատիժ յանգնել: Չի կրնար մէկ ուրիշ

1 Բնիկ բերք լսելու անոր իմանալ: Եւ արդէ՛ք երկրի մէջ լսելու անոր վրայ ինչին Եւրոպայ:

2 Վերանայն ճանապարհորդէ մը լընալ էմ որ Պարսկաստան մէջ ու Հայաստան մէջ քանի ինչերը բոլորովն յիշելու ու օգնելու մանրանք բաշխելու բնութիւնը ինչ քանիսն արդէ՛ք անգամ հարապարտութեան ծախքով ծախք լսելու չի անպատիժաւ մարդերն են:

Լայս օգտակար սովորութիւնը ինչ

զի մը՝ հոտիկէն էլ, ես պիտի նստիմ ըսելը Ան բռնութիւնները ան շա-
րաշար անդաւաճութիւնները, որ կը խախտեն ինչո՞ւնքն ուսումնական յառա-
ջագիծութիւնը, ալ չեն արգիլեր մեր լուսաւորելու, աճելու, զարգա-
նալու համար բոսձ ջանքերը: «Ապրիլի Աշնի»-ի դարը վեհամեծառութեան
ու յուսոյ դար է ու ըստ Տրամաբանի, ու ասուցիւթի՝ թէ և զը-
ժոխային կապանքներուն ազատելով, Յազկերտները, Շահաբադները,
Վանկիթիմուրները ու մինչեւ Պետերսբաքի մէջ յառաջագիծութեան
ընթացքը խախտելու գտն՝ կրնանք գուշակել թէ ամօթով պիտի ըլ-
լան, վասն զի ազգերնու քանի մը տարիէ ՚ի վեր բռնած, տանտեւի-
նեկորդ գործուն արժան, յառաջագիծ ընթացքը մեծ յոյսերու ծը-
նունդ կուտայ հասկերտողին, զանազան դպրոցներին պաշտպանող ազ-
գասեր անձանց միաբանութիւնը ու ուրիշ նոր ՚ի նորոյ մէջընդ մար-
մին աւելող ազգօրդու ընկերութիւնները վրանուս անմիաբանութեան
ստեղծ հաճախը գրեթէ բոլորովին վերցուցին, տեսակ տեսակ վնաս-
անկար նախապաշարմանց շրջանին սկսեցան կամայ կամայ ազատել ու
ասանց պտուղը կը յուսամք թէ ազգերնուս միութիւնը պիտի ըլլայ:
Վերջապէս լուսաւորելու եռանդը այն աստիճանի հասաւ որ, երկու
տարի առաջ, Խաղաղ ծառայող հայ չէր, ըսողներէն շատերը գիտեմ
որ հիմա ամէն ամիս Բալթիկէն ու Նիւ-Յորքէն հակառակ դիպրոտները
կ'անխժեն ու շարքով իրիկունները անհամբերութեամբ կ'ըստան
հայաբանին դարուն:

Բայց դժբաղդարար ազգերնուս փորձադոյն մասն է որ քիչ մը
արթնցաւ, ու դեռ ուսումնականութենէն նիւթական օգուտ մ'ալ
տեսնուած չըլլալուն, շատերը պաղ պաղ կը նային եղած յառաջագի-
ծութիւններուն վրայ, գիտութեանց ազգերնուս մէջ ծաւալելէն եր-
կու տեսակ օգուտ պէտք է որ սպասենք, մէկը բարոյական սրով
կրթեալ ազգաց դասը անոնց ու պատիւներն եմքնայ օտարաց առջին,
երկրորդը նիւթական որ իրօք մեղ ազգերնուս ու կենցաղին անուշոքնէն,
ու կարծեմ թէ աս երկրորդ տեսակ յառաջագիծութեան մէկուն
պակաս փափագելու չէր, վասն զի շատ տեղեր մտաւոր յառաջագի-
ծութեանը անկախ պիտի առաջնորդէ: Առհաս հայցի կարօտ մարդ է
մը ինչպէս կրնանք պահանջել որ ազգասիրական գործերու հետեւի,
կամ ինչպէս կրնանք Նախկին ազգակիցներն ուսման խրախուսել, երբ
խեղճերը պատուաւ մը հայցի գտնուելու համար կը պարտաւորին տունեւ
նին՝ զաւակներն անտերուշ թողած անդին ասքին թափառական չըլլի
ու անպատու պաշտօններու հետեւիլ: պէտք է որ նախ իրենց ապ-
րուստի մը ճամբայ ցրուենք ու յետոյ անոնք ինքնիրեննուն, առանց
մեր յորդորանայր կարօտանալու պիտի հետեւին մեր օրինակին ու լու-
սաւորելու աշխատին:

Այս այս է ներկայ յոգեւածոյ բուն նպատակը թէ՛ որ կերպիւ-
կրնայ յարգարուիլ մեր դժբաղդ ազգակցացը մեծագոյն մասին վիճա-
կը, ասիկե առաջ ըսի թէ երկրագործութիւնը երկրի մը հարստութեան
գլխաւոր պատճառն է, բայց հիմա կ'ըսեմ նաեւ որ, վերջոյնեալ Ա-
սիացի ազգակցոյս համար, միանգամայն առանձնական հարստութեան
ալ մէկ հատիկ միջոցը երկրագործութիւնն է. աս մարդիկը դարձապէս
լուսն չունին, արուեստ չեն գիտեր որ վաճառականութիւն ընեն կամ
գործարարներ բանեցնեն, միտակ ուժ ունին աշխատասեր են ու եր-
կիր կամ ունին կամ գիւրաւ կրնան ստանալ, ու թէ որ ազգը քիչ մը
աշխատի անոնց երկրագործութեան հետեւելուն, տես թէ ինչ մեծ,
ինչ զարմանալի հարստութիւններ կը ծնանք քիչ տարուան մէջ: Տես
թէ ան կոշտ երեւցող Նախկին հայերը, որոնք անմիտ է պախապակողը,
ինչպէս կը բարակնան, կը լուսաւորին ու ամենէն աւելի հայրենասեր
իրենք ըլլալին կը յայտնեն, զարմանալի հարստութիւններ կ'ըսեմ, վն-
զի չեմ կարծեր որ աս դասը մարդոց համար ուրիշ որ և ինչ դեպքում
մը՝ կրնան հայրենուն զատ, մեծ յոյս մը կը ձգէ, բայց երկրագոր-
ծութեամբ անանկ չէ, առողջարար ողնուշը մը առատապէս գտնաւ-
նուն ՚ի զատ՝ քիչ քիչ ընչոյ ալ տէր կ'ըլլան, ու ահա մէկ քանի անանկ
օրինակներ՝ որոնք կրնան հաւատարմութիւն թէ երկրագործութեամբ քիչ
ծախքով մեծ մեծ արդիւնքներ կրնան յառաջ բերուիլ: Ամէն մարդ
գիտէ որ ձկնատանիները շատ շահաւետ են, ես ակնատես եմ, ծառ-
մը գիտեմ որ տարին չորս հինգ հարիւր օխոյ ձիթագոյն կուտայ, որ
ըսել է չորս հինգ հարիւր զուգուշ եկամուտ, ու ահա աս ծառը
ստացողին կամ իր նախնացը ծախք ըսած բոլոր դրամագլուխը աս է.
ղած է: Հախ ձիթեղի ձիւղը մը կամ կուտ մը անկէ՛լ յետոյ պատ-
ուաստել ու ամէն տարի մէկ երկու ժամ աս ծառին ծառայել, ասոր
նման են ամէն տեսակ պտղը ծառերը, կուտ մը քանելով, պատուաստ
մը զարնելով ու տարին մէկ քանի րոպէ աշխատութեամբ այսինքն ա.
մեծագործը ծախքով մը կ'ըստացունեն ու անհամեմատ բերք կուտան եր-
կար ժամանակ. մեղուի փեթակ մը ծառէ մըն ալ պակաս ինամբ կ'ու-
ղէ ու ամէն տարի ժամ, մեղը ու ծղրը մը կուտայ, որ ըսել է առատ
վարձը մը առնելէ՛ր ՚ի զատ՝ դրամագլուխը ալ ամէն տարի ամէն եր-
կու տարի կը կրկնի, մետաքսագործութիւնն ալ ասոնցմէ վար չի մնար
առաջ շահ տալու կողմէն, չափաւոր թիւնաստան մը ունենալ աչ-

խատասեր երկրագործի մը համար բան մը ըսել չէ. ու ահա այնուհե-
տեւ տարուէ տարի դուրսէն նոր եկամուտ մը միայն տող ու կանանց
շատ անգամ պարսպ անցուցած ժամանակին մէկ ամիսի շափը գործի
գնելով, հոլովութիւնը նմանապէս մեծ շահեր տուող արհեստ մըն է
Հայաստանու համար, ու թէ որ շարունակել պէտք ըլլայ կարծեմ հար-
իւրաւոր ուրիշ օրինակներ կրնար տրուիլ ապացուցանելու համար որ
երկրագործութիւնը մեծամեծ հարստութիւններ յառաջ բերելու կա-
րող է, և աս անանկ մէկ դրամագլուխ մը որ շատ անգամ ուրիշ կեր-
պով պիտի փոշ տողը խարճուի, այսինքն՝ աշխատաւորաց ժամանա-
կովը ու քիչ մը երկիրով, իրաւ է որ հետեւեցնելու մշակութիւնը ա-
սանց չափ գիւրիկն ու շահաւոր չէ ամէն տեղ, բայց գեթ՝ պարտեղնե-
րու, ծառատաններու, այգիներու մշակութեանը ու զանազան տե-
սակ անանցող հոլովութեանը հետ խառն բանեցնելով՝ երկրագործու-
թեան աս պիտանի ձիւղն ալ կրնայ ուրիշ ճարտարութեամբ հետեւող
բանեւորներուն գտածէն շատ աւելի շահ տալ հողագործի մը: Աւ մի
թէ ասանկ ապահով տարուստ մը ու քիչ շատ յոյս անեցող մարդիկ
չեն մի սկզբի տգիտութեան խառնելէն ելել փափագելու, ու գտնէ
զաւակներնուն լուսաւորութեանը աշխատելու:

Աւտի եկէք, ազգասերք, հայրենասերք, եկէք, աշխատեք աս
մեր եղբարցը թշուառ վիճակը փոխելու: Եկէք, ընկերանայր ասոր
ալ յառաջացնելու, ինչպէս որ ընկերացիք ենք մեր մօտ գտնուող
հայկազանց լուսաւորութեանը ձեռն տալու համար: Եկէք, խորհի՛նք
աս խեղճը լուսաւորութեանը, պանդխտութեանը, աղտէն, ոչնչէն
ազատելու միջոցներուն վրայ: Եկէք, վերջապէս աշխատե՛ք սրկնը
երկրագործութեան պարսպեցնելու: Աւ մի վրանա՛ք՝ ձեռքն շատ մեծ
գործը չի պահանջեր այս բազմագուտ և միանգամայն մարդասիրական
գործը, նախ հայոց վանքերը, որոնք կարծեմ քիչ շատ ամէնքն ալ երկ-
րի տէր են կամ գիւրաւ կրնան ըլլալ, մէյնէլ բարեմշակ կառուածի տէր
ընենք, ազաւնք անոնց բնակիչ բարեկրօն հայրերը որ գտնէ իրենց մէկ
անմեղ զօսանք մը համարելով՝ մէյնէլ քիչ հետեւին երկրագործու-
թեան, պարտեղեցութեան, ծառեր հայցնելու, նոր բերքերու վը-
րայ փորձեր ընելու և այլն. ու աս ոչ թէ կրօնական պաշտօններ գիտար-
աշխատութեան մը փոխելով, այլ գիւրեթէ՝ ճամբորդներն ու իրենց
յառակէ հետաքրքրութիւնն ստացած տեղեկութիւններովն իրենց
հպատակեալ բաժնորդներուն առաջնորդելով ու անոնց խորհուրդ տա-
լով, ու թող մէկ կողմէն, այս վանքերուն կալուածները, մեր անու-
պատեցեալ երկիրներուն մէջ՝ առատապտուղ՝ հարուստ՝ ու գեղեցիկ
տեսիլ մէյնէլ Ուխտիս պէս փայլին ու չըլկալ բնակչաց օրինակ մը՝
գրգռէ մը ըլլան ու անոնց զանազան տեսակ հոգեւոր նարստունի ծա-
ռեր ալ գտնուի. շտեմարան մը, երկրորդ՝ վանքեր չի գտնուած տեղե-
րը ազգասեր անձինք առանձին կամ ընկերութեամբ մէյնէլ վերջի-
նեկներուն նման կալուած առնեն ու նոյն կերպով բարեկարգ մշակու-
թիւն մը հաստատեն ու կրնան բոլորովին վստահիլ աս խօսքին որ՝ ա-
մենեւին վնաս չընելով, ազգին մեծ երախտի մը ընելուն ՚ի զատ քիչ
շատ հաստատ եկամուտներ կրնան ստանալ, որոնք աւելի առատաբեր
տուութեամբ ուրիշ ազգօրդու գործառնութեանց կրնան խարճուիլ,
ինչպէս տեղւոյն տղաքը կրթելու արհեստ սովորեցնելու և այլն. կարե-
լի է որ՝ երկրագործութեան վրայ աս իմ ցրուցած վստահութիւնս
յանգիծութիւն մը երեւնայ անանկներուն որ, առանց գիտելու կա-
րող ըլլալու՝ վճիռ կուտան թէ երկրագործութիւնը շահ տուող ար-
հեստ մը չէ, բայց ես բաւական համոզուած ըլլալով որ՝ խօսեմութե-
ն ու արիւթեամբ գործի դրուի նէ՛ աս արհեստը շատերն վեր է շահ
տալու կողմէն: Կրկին կ'առաջարկեմ որ ամէն բանէ աւելի ու նախ
անոր հետեւինք, վասն զի ազգի գիտեմ թէ՛ երկրագործութիւնը ա-
նանկ ճիշտ արհեստ մըն է, որ կրնային ու տեղւոյն յարմար միշտ բազ-
մաթիւ բերքեր կը գտնուի մշակելու. բանք թէ՛ տեղ ուր սակաւա-
մարդութիւնը պահանջը կը նուաճեցնէ կամ որ նոյնն է հանած բեր-
քերը չեն կրնար ծախել, ան տեսնը կրնան անանկ բերքերու հետե-
ւիլ որ մեծաքանի, տորսի, ձէնի, իւրիւր, բուրգի, անանցող պէս
կրնան հեռու տեղեր խրուել, հողը՝ որ սքանչելի յատկութիւններ է
ստացեր արարելէն, անանկ ընդհանրական գործիք մըն է որ՝ փորձ
մարդու մը ձեռքը ինչ բանի ըստ կուգայ, բնաւ ինքը բարեբեր ու
ազգողը անօթի չի մնար:

Եւրոպայի ամէն կողմերը երկրագործութիւնը ասանկ մէկ քանի
կալուածներէ սկսելով յառաջ գնաց, ու անոնք կառավարող գիտնա-
կան մարդոց գիտելու գիտողութիւններն են որ հիմա կ'առաջարկեն
երկրագործական դպրատանց մէջ, անոնց արդեամբն է որ երկրագոր-
ծութիւնը իր նախկին կոշտ կերպարանքէն ելաւ ու բնական ու մեքե-
նական գիտութեանց լուսովը ինչն ալ բարձր աստիճանի գիտութիւն
մը եղաւ. ուրիշ փութանք մենք ալ աս ընթացքը առնելու որպէս
զի տանտեղներորդ գործուն մեծ մեծ յառաջագիծութեանը մենք ալ
մասնակից եղած ըլլանք:

Գ. ՍԹԻՄԱՆԻԱՃԵԱՆ

— Ընդհանուր առաջարկ օր Իւսքիւտարու ազգային
Ղեմարանի մէջ՝ վեհապառ սրբազան Պատրիարքի
նախագահութեամբ նոյն Ղեմարանի ընկերութե-
նը հանուր ժողովը եղաւ: Ըյս ժողովքին յարգի
խորհրդական աղաները իրենց նախագահով, որ էր
գերապատիւ Գօպանեան Զօհանէս աղայն, հրա-
ժարականներն օրինաւոր կերպով տուին. ժողովքն
ալ անոնց երեք տարուան շարունակ աշխատութե-
նէն շարահալ ըլլալով ընդունեց հրաժարականներն
և տեղերին ուրիշները ընտրեց դարձեալ նոյն ըն-
կերութեանը անդամներէն:

Ինչպէս որ թէ հոգեւոր և թէ մարմնաւոր ազ-
գային ժողովքներուն, անանկ ալ հիմա Ղեմարանի
ընկերութեան ժողովքին նախագահը վեհապառ
սրբազան Պատրիարքն առաջին շինուածոց
համարակալ մեծապատիւ Պօղոս աղայն է: Ըյս փո-
փոխութեանը առիթով ուրիշ զանազան նոր կանոն-
ներ ալ հաստատուեցաւ, որոնց մէկ քանին գոր-
ծադրուեցաւ և մէկ քանին ալ տարեկան քննութե-
նէն ետեւ պիտի գործադրուի:

Ժողովքի վերջին 4 ժամէն տեւելի տեւեց,
վեհապառ Պատրիարքը հանգիստանը գնաց, ուր
աշակերտները արգէն կանչուած էին, անոնց քա-
ռորդ ժամու չափ խրատ խօսեցաւ ու յորդորեց զա-
նոնք որ միաժող իրենց ուսմանը պարասելով ժա-
մանակներին չի կորսնցնեն, որպէս զի առաջիկայ
քննութիւններին ինչպէս որ կը յուսացուի անց-
եալ տարուան քննութիւններնուն աւելի արդիւ-
նաւոր ըլլայ:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Սասնի՝ սինեօր Բայրամիյն Գոմէ ծախու է. սիրուն
Գոմէ ինչ է ամէն հարկաւոր եղած Բանդուլ զինված, 3000
կանգոն խաւան պարտի ընթացած գեղեցիկ պարտի մը
անի՛ն՝ ազնիւ պարտաւոր ծախելով շարքաւորած ու մեղր երկու
անոյ ընդոր: Ուղղը Բեհիմի Բեհիմի սինեօր Բայրամիյն
խառնութիւն ինչպէս պէտքիս:

Դաւիթի խորշնուր մարդան շախմատ խախնի Գո-
մէ Դաւիթի մարդան մը ինչ ծախու. 170 կանգոն Գո-
մէն: Ու ոչ ինչէն Դաւիթի Դաւիթի Դաւիթի Դաւիթի
Փրիլի Դաւիթի վարձապետ պարտաւոր Դաւիթի Դաւիթի:

Ի ԴԻՄԱՅ ԱԶԳԻՆ

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՄ

ՍԻՄԻՆ ԱՆԻՄ:

Ի Պրիլի նոր խախն:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԳՈՎԱԶԱՆՈՒ ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

պէս սկսեցին է՝ մեղի պէտք չէ հոս
քննել, միայն սա պէտք է ճանչնալ, որ
մարդկային ազգին հանգստութեանը
ու երջանկութեանը համար այս սովը
ընթացութեան հաստատութիւնը պէտք էր:
Վասն զի, ինչպէս որ ըսի, թէ որ ա-
մէն մարդ իր աշխատութեան պտու-
ղը՝ հանգիստ վայելելու յոյսը ու վրս-
տահութիւնը չունենար, ու՛ր կ'ըլլէր
ցուրտին ու արեւին ասթիւն (տաքու-
թեան) երկիրը մշակել, քարերը խո-
տերը մարքել ու սերմանել: Մի կ'ըլ-
լէր գետնի տակէն այն սրտառական
հանքերը հանել, գործել ու մեղի հան-
գիստ, առատութիւն, վայելք ու զու-
արճութիւն տալը կահէր ու գործիք-
ներ շինել: Մի կ'ըլլէր կ'ըսեմ սերմեր
տնկելով ծառեր հասցնել, վայրի ծա-
ռերը պատուաստել ու հինգ տասը
տարի շարունակ խնամելէն ետեւ սե-
ղանիս զարգարող այն տեսակ տեսակ
քաղցր պտուղները բուսցնել:
Աւտի երկրին երեսէն ու մեջէն
ձեռնարկ անցած այսքան բարեբը ու
ուսնեալու համար հարկ էր որ երկիրը
մասնաւոր ստացուածքներու բաժ-
նուէր: Եւ երբոր ալ մեկը կալուածի

մը տէր կ'ըլլայ, ուրիշ ամէն տեսակ
ստացուածքի պէս, կրնայ կամ լաւ մը
ըսեմ՝ պէտք է որ կարող ըլլայ՝ այն կալ-
ուածը ուղղակի պէս գործածելու,
այսինքն՝ կամ ինք իր ձեռքը մշակելու,
կամ ուրիշը վերակալութեամբ իր
հաշույն համար բանեցնելու և կամ
ուրիշը վարձու տալու:
Որ ժողովուրդն որ ազարակային
ստացուածք չի ծաննար, կամ որտեղ
գո՛ւթութեամբ ու ձկնորսութեամբ կ'ապ-
րի, կամ հոլովութիւն ընելով՝ իրեն
ոչխարներուն կաթովն ու միսով կ'ապ-
րի:
Որտեղ ժողովուրդի մը մէջ ամէն
որտեղ պարտ է. իր բոլոր հարստու-
թիւնը բռնած որսերուն վրայ կը կա-
յանայ: Եւ ու՛ր որ աւելի յաջողակ ու
աւելի զօրաւոր է նէ՛ անիկայ ամէնէն
հարուստն է:
Ուրիշ ժողովուրդի մը մէջ ալ ոչ
խարի տէր եղողներուն ամէնն ալ ա-
ղատ են: Եւ բնականաբար ալ այս
վիճակը ունեցող ժողովուրդները միշտ
քիչուոր ըլլալուն, մեղերն ուրիշ
օգնութեան կ'ախուած մարդ խիստ
քիչ կայ:

Իսկ ազարակային ստացուածք ե-
ղած երկիրներուն մէջ, շատերը իրենց
ապրուստին համար, ժողովուրդին
պարտի մէկ մասին՝ այսինքն, կալուածի
տէրերուն իշխանութեանը տուին են.
վասն զի, ինչ վիճակի մէջ կ'ըլլայ թող
ըլլայ, բնականաբար այն մարդը ա-
ղատ է, որ կենացը խիստ հարկաւոր
եղած բաները ինք իր ձեռքը կրնայ
հնարել: Ինչ կը հետեւի, որ ազգ մը
իր երջանկութեանը համար կամ մա-
նաւանդ կառավարութիւն մը՝ թէ որ
իր ժողովուրդին հանգստութիւնը կ'ու-
ղէ նէ՛ պէտք է ջանայ, որ իր իշխա-
նութեանը տակ եղած երկիրները քիչ-
ւոր մարդու ձեռք չանցնին. այլ կալ-
ուածի տէր եղող մարդիկ շատիկ ըլ-
լան իր ժողովուրդին մէջ, որ հաս-
րակութիւնը Ընդհանուր ժողովուրդին
պէս խեղճ ըլլայ, որուն բոլոր երկիրը
գրեթէ քանի մը իշխանի ձեռք է:
Եւստ ամենայնիւ, քաղաքական
նպատակ ազգաց շարունակ մէջ, երկիր
չունեցողներուն այս կախումը անանկ
կարգի մը գրուած է, կամ անանկ մը
հաւասարակշռուած է որ գրեթէ բո-
լորովին անպայքի է: Վասն զի, նախ,

անանկ երկիրներուն մէջ անպահա-
նութեան իրաւունքն անգամ կանոնի
ու պայմանի տակ մտած է: Երկրորդ
քաղաքականութիւնը անանկ բազմա-
թիւ արուեստական պէտքեր հնարած
է, որ կալուածի տէրերը միշտ կալ-
ուած չունեցողներուն կը հնազանդե-
ցնեն. որովհետեւ այն արուեստա-
կան պիտոյքներն անոնց արհեստներովը
կամ աշխատութեամբ կը լեցուին:
Երրորդ քաղաքականացեալ ժողովուր-
դի մէջ, մարդիկ անանկ փոխադարձ
վերաբերութեամբ իրարու հետ կապ-
ուած են, որ իրարմէ կախում ունե-
նալին սիրով կը տանին:
Աւտի պարտաւոր ենք խոստովա-
նելու, որ երկրորդ անպահան ստաց-
ուածքներու բաժանիլը չէ պէտք հա-
ճոյական բան մը չէ, բայց անխաւ սո-
վորութիւն մըն ալ չըլլալէն ՚ի զատ,
մարդկային ազգին բարօրութեանը
առատ աղբիւրներուն մէկն եղած է:

Ն. Մ. ԶՕՐԱՅԵԱՆ